

CYNGOR SIR YNYS MÔN

PWYLLGOR:	PWYLLGOR ARCHWILIO
DYDDIAD:	10 RHAGFYR 2014
TEITL YR ADRODDIAD:	ADRODDIAD BLYNYDDOL AR ATAL TWYLL A LLYGREDD 2013/14
PWRPAS YR ADRODDIAD:	ADOLYGU GWEITHGAREDD YN Y MAES HWN
ADRODDIAD GAN:	RHEOLYDD ARCHWILIO A SWYDDOG ATAL TWYLL
GWEITHREDU:	ER GWYBODAETH

1. CYFLWYNIAD

Rhaid i bolisi'r Cyngor ar Atal Twyll a Llygredd gael ei adolygu'n flynyddol gydag adroddiad yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor Archwilio. Mae'r adroddiad hwn yn nodi'r gweithgaredd yn y maes hwn yn 2013/14. Mae'r meysydd canlynol wedi eu cynnwys ym Mholisi'r Cyngor ar gyfer Atal Twyll a Llygredd:

- **Twyll:** - "mynd ati'n fwriadol i ystumio datganiadau cyllidol neu gofnodiadau eraill y tu mewn i'r Awdurdod neu'r tu allan gyda golwg ar guddio camddefnydd o asedau neu i sicrhau math arall o fudd".
- **Llygredd:** - "cynnig, rhoi, gofyn am neu dderbyn cymhelliad neu wobr allai ddylanwadu ar y modd y mae unrhyw berson yn gweithredu."
- **Lladrad :**
- **Methiant i ddatgelu diddordeb:** boed budd ariannol yn gysylltiedig ai peidio.

Mae egwyddorion allweddol y polisi mewn perthynas â thwyll a llygredd fel a ganlyn:-

- Lleihau cyfleon;
- Atal;
- Rhwystro;
- Darganfod ac Ymchwilio;
- Erlyn ac Adennill.

Wedi eu sylfaenu ar:-

- Diwylliant ac Ymwybyddiaeth.

2. LLEIHOU CYFLEON AC ATAL

Prif nod y polisi yw atal twyll, llygredd neu ladrad rhag digwydd yn y lle cyntaf. Gwneir hyn i raddau helaeth drwy weithgareddau arferol rheoliadau ariannol yn cynnwys gwaith siecio mewnol a gwahanu dyletswyddau. Mae'n amhosibl adrodd yn ôl yn systematig ar atal gan nad oes ystadegau ar gael am yr hyn nad yw wedi digwydd. Fodd bynnag, rhoddir i aelodau sicrwydd ar effeithlonrwydd y systemau rheoli mewnol gan yr archwilyr mewnol ac allanol a thrwy farn sicrwydd gan drydydd partïon eraill. Bydd Archwilio Mewnol yn adrodd yn ôl i bob Pwyllgor Archwilio ar gynnydd yn cynnwys asesiad parhaol o'r system reoli fewnol yn dilyn adolygiadau a wnaed yn ystod y cyfnod. Rhoddir barn ar y fframwaith o reoliadau mewnol yn flynyddol fel rhan o'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol.

Dyma rai esiamplau o weithgareddau arferol sy'n parhau i atal twyll a llygredd rhag digwydd:

- (i) Gwaith rhagweithiol o ran cynhyrchu a monitro adroddiadau ar daliadau dyblyg ac adolygiadau yn cynnwys cysoni adroddiadau'r sefydliad i'r gyflogres yn cael ei wneud i nodi anghysonderau fydd wedyn yn cael eu dilyn i fyny. Mae gwaith o'r fath yn cefnogi'r system reoli fewnol ac yn fodd o reoli'n sylweddol y gweithgareddau perthnasol.
- (ii) Gweithdrefnau cadarn wrth ddelio â hawliadau yswiriant yn cynnwys anfon hawliadau ymlaen ar unwaith i'n cwmni yswiriant i'w hymchwilio yn ôl yr angen a delio ar unwaith i setlo hawliadau a brofwyd ond gwrthod y gweddill, ac mae hyn yn rhoi peth diogelwch i'r Cyngor rhag unrhyw hawliadau twyllodrus.
- (iii) Mae'r broses arferol o gasglu a bancio arian yn cyflwyno risg ynddi ei hun o safbwynt y demtasiwn i "gwagio a llwytho" all yn y pen draw arwain at ladrad. Drwy fonitro'r patrwm o fancio mae'n nod gennym gywiro'r sefyllfa cyn bod unrhyw golledion yn digwydd: Fe allwn nodi achosion o fancio hwyr trwy'r Tîm Incwm neu drwy i reolwyr adolygu penawdau incwm cyllideb neu fel rhan o adolygiad sicrwydd ansawdd trydydd parti. Mae dilyn hyn i fyny gyda'r staff oedd yn delio â'r mater yn helpu i rwystro a chanfod lladradd. Fe nodwyd enghreifftiau o'r fath yn y cyfnod sydd dan sylw yn yr adroddiad hwn ac ymchwiliodd yr Adain Archwilio Fewnol iddynt ac adrodd arnynt.

3. CANFOD, YMCHWILIO, ERLYN

Gall amheuaeth o ladrad neu dwyll gwirioneddol ddeillio o nifer o ffynonellau. Efallai mai staff yr awdurdod fydd yn nodi'r amheuaeth drwy waith gweinyddu arferol, fe allant fod yn destun 'chwythu'r chwiban' yn fewnol / allanol fel y llinell ffôn Twyll Budd-dal, fe allant gael eu nodi gan staff adolygu a chydymffurfio'r Cyngor neu fe allant fod wedi eu cyfeirio gan asiantaethau eraill neu'r cyhoedd.

Beth bynnag fo'r amheuon, mae angen i ymchwiliadau fod yn gymesur, yn gyfrinachol ac yn deg. Bydd rhai amheuon neu honiadau yn troi allan i fod yn rhai maleisus neu yn gamgymeriadau syml; mae'r rhagdybiaeth bod rhywun yn ddieuog yn bwysig ac nid pob ymchwiliad sydd yn canfod bod drwg wedi ei wneud.

Un ffactor fawr gyda gwneud penderfyniad ar atgyfeiriad ac ymchwilio iddo'n llwyddiannus yw ansawdd y wybodaeth a ddarparwyd. Mewn achosion lle ceir atgyfeiriadau dienw a honiadau yn cael eu gwneud heb unrhyw dystiolaeth i'w cefnogi, mae'r gobaith o gael ymchwiliad llwyddiannus yn llawer llai. Mae atgyfeiriadau o'r fath yn wrthgynhyrchiol yn yr ystyr eu bod yn dargyfeirio adnoddau ymchwilio prin y Cyngor.

Achosion o Dwyll Budd-dal - Yn 2013/14 nododd y tîm Twyll Budd-dal 41 o achosion a oedd yn addas i'w hystyried ar gyfer rhyw fath o gosb ffurfiol. Aeth 14 o'r achosion hyn i'r Llys a phlediodd pob un ond dau ohonynt yn euog neu fe'u cafwyd yn euog o'r cyhuddiadau yn eu herbyn. Rhoddwyd 22 o rybuddion ffurfiol a 5 cosb weinyddol a chyfrifwyd bod cyfanswm o £227,716.51c wedi ei ordalu oherwydd ceisiadau twyllodrus.

Mae polisïau erlyn sefydledig yn achos twyll Budd-dal yn cynnwys ystod o gosbau sy'n caniatáu inni allu rhoi ymateb cymesur. Ar waelod y raddfa, bydd rhybudd neu ddirwy weinyddol yn aml yn ddigon i danlinellu difrifoldeb y twyll ac atal iddo ail ddigwydd. Nid yw'r awdurdod yn gyndyn o erlyn twyllwyr am achosion mwy difrifol. Mae'r tabl isod yn dangos math a nifer y gosbau a roddwyd yn 2013-14, o gymharu â'r rheini a roddwyd yn y tair blynedd diwethaf:

	Erlyn		Dirwy Weinyddol		Rhybudd	Budd-dal wedi ei Ordalu
2013 -14	14		5		22	£227,716
2012-13	7		13		19	£236,555

2011-12	10		6		26		£344,303
---------	----	--	---	--	----	--	----------

Aethpwyd â dau achos nodedig i'r Llys lle roedd yr ymgeisydd wedi derbyn gordaliad sylweddol o fudd-dal trwy dwyll. Roedd yr achos cyntaf yn ymwneud ag unigolyn a oedd wedi hawlio budd-daliadau dros gyfnod o 9 mlynedd ar y sail un ai nad oedd yn ffit i weithio neu ei fod ar incwm isel. Dangosodd ymholiadau a wnaed fod yr ymgeisydd wedi dweud nad oedd ond yn ennill £50 yr wythnos ond mewn gwirionedd roedd yn ennill dros £300. Roedd yr ymgeisydd wedi cyflwyno manylion cyflog ffug i gefnogi ei gais. Pan ddaeth y gwaith a ddatganwyd i ben, hawliodd yr ymgeisydd fudd-dal ar y sail nad oedd yn ffit i weithio ond mewn gwirionedd roedd wedi parhau i fod yn hunangyflogedig a gwneud gwaith trwm fel saer maen. Pan heriwyd ef gyda'r ffeithiau yn ystod y cyfweiliad fe gyfaddefodd fod ei gais yn ffug. O ganlyniad, fe ailaseswyd ei gais am fudd-daliadau ac roedd y cyfanswm a ordalwyd yn ychydig o dan £100,000. O ganlyniad aethpwyd â'r achos i'r Llys ac fe bleiodd yn euog. Oherwydd difrifoldeb y drosedd roedd yr Ynadon yn teimlo nad oedd eu pwerau dedfrydu yn ddigonol ac fe gyfeiriwyd y mater i'r Llys Sirol lle cafodd ddedfryd o 20 mis yn y carchar, wedi ei gohirio am ddwy flynedd, yn ogystal â gorchymyn cosb gymunedol 300 awr.

Roedd yr ail achos yn ymwneud â dynes oedd wedi hawlio budd-dal dros gyfnod o ddwy flynedd a hanner fel mam sengl ond, mewn gwirionedd, roedd ganddi ŵr a oedd yn gweithio llawn amser mewn swydd a oedd yn talu'n dda ac roedd yn byw gyda hi a'u plant. Er iddi wadu'r drosedd yn ystod y cyfweiliad fe blediodd yn euog yn y Llys Ynadon a derbyniodd orchymyn cosb gymunedol. Roedd y gordaliad yn yr achos hwn yn agos i £20,500.

Achosion Arall o Dwyll - Yn ogystal ag ymchwilio i gyfeiriadau yn ymwneud â Budd-dal, gwnaed nifer o gyfeiriadau i'r Adain Archwilio Mewnol lle gwnaed honiadau o dwyll neu ddrwgweithredu arall i'r Adain Archwilio Mewnol. Yn dilyn ymchwilio i'r honiadau, gwelwyd tystiolaeth o reolaeth fewnol wan mewn rhai enghreifftiau ond ni chafwyd hyd i dystiolaeth gadarnhaol o anghysondeb ac / neu dwyll yn y rhan fwyaf o ymchwiliadau a ddechreuwyd yn ystod y cyfnod hwn.

Roedd dau eithriad i'r uchod ynghylch nodi anghysondeb a/neu dwyll. Roedd un yn gyfeiriad ynghylch cais twyllodrus i newid manylion banc un o gredydwr y Cyngor. Arweiniodd y cais twyllodrus hwn at brosesu tri thaliad ar gyfer eu talu i gyfrif banc nad oedd yn perthyn i'r credydwr dan sylw. Rhoddwyd gwybod i'r Heddlu am y twyll a chawsom wybod ei fod yn rhan o dwyll cenedlaethol sydd wedi ei dargedu tuag at y sector cyhoeddus. Mae'r Heddlu yn parhau i ymchwilio i'r twyll ar adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn. Y digwyddiad arall y cafwyd gwybod amdano oedd lladrata diesel o ddepo Gaerwen. Cyfeiriwyd y mater hwn i'r Heddlu a chymerwyd camau i gryfhau diogelwch y depo - yn arbennig y tanciau diesel eu hunain.

Yn ystod 2013-14 gofynnwyd i'r gwasanaeth Archwilio Mewnol gynorthwyo Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr gydag ymchwiliad a oedd yn golygu adolygu gwaith papur a oedd gan y Cyngor. Cyfarfu Tim Archwilio Mewnol y Cyngor gydag aelodau BIPBC i'w cynorthwyo yn eu hymchwiliadau a chafwyd gafael ar ddogfennau o'r archifau y gofynnwyd amdanynt gan yr ymchwilwyr.

Mae'r manylion am y gwaith ymchwiliol a nodir uchod yn dystiolaeth o ymrwymiad y Cyngor i ymchwilio i atgyfeiriadau ac i gymryd camau priodol lle bo drwgweithredu ac / neu dwyll a llygredd yn cael ei nodi.

4. Y FENTER ATAL TWYLL GENEDLAETHOL (NFI)

Mae'r awdurdod yn cymryd rhan yn y Fenter hon sy'n digwydd bob dwy flynedd. Mae'r Fenter yn golygu bod data penodol o fewn yr awdurdod yn cael ei gyfatebu gydag awdurdodau eraill er mwyn nodi unrhyw anghysondeb all fod yn arwydd o dwyll. Wrth benderfynu ar ryddhau gwybodaeth ar gyfer cyfatebu data, mae angen ystyried a gafodd unigolion rybudd teg o'r bwriad i brosesu eu gwybodaeth yn unol ag egwyddorion diogelu data.

Mae cyfranogi yn NFI yn ddull rhagweithiol o nodi twyll posibl o fewn systemau'r Cyngor a rhwng systemau'r Cyngor. Fel gyda phob atgyfeiriad, nid yw pob un yn darparu digon o dystiolaeth o dwyll i gyfiawnhau ymchwiliad ond lle maent yn gwneud hynny, bydd camau gweithredu ac ymchwilio priodol yn cael eu dilyn gan y Cyngor.

Cynhaliwyd yr ymarfer diwethaf ar gyfer cyfatebu data dan y Fenter hon yn 2012/13 a rhagwelir y bydd y nesaf yn digwydd yn 2013/14. Felly nid oedd unrhyw gyfranogiad gan y NFI i'w adrodd yn 2013/14.

5. CYFATEBU DATA BUDD-DAL TAI

Gwasanaeth Cyfatebu Budd-dal Tai (HBMS) – mae'r Awdurdod yn ymrwymedig i ymchwilio i atgyfeiriadau a gynhyrchir drwy HBMS, sef achosion lle nodwyd anghysondeb drwy gyfatebu data Budd-dal Treth Gyngor a Thai yn erbyn data DWP a HMRC sy'n cynhyrchu atgyfeiriad y mae angen ymchwilio iddo ac a all arwain at achos o dwyll.

Yn 2013/14 mae'r Cyngor yn parhau i gymryd rhan yn y broses HBMS gyda nifer o ganlyniadau cadarnhaol o ran cosbau.

6. ATAL

Mae yna nifer o ffyrdd o atal y rhai fyddai'n cyflawni twyll a llygredd. Er mwyn i dwyll ddigwydd, rhaid i'r twyllwr gael cyfle i gael arian neu fudd-dal personol arall o'n systemau. Ein prif amddiffyniad felly yw bod â system rheoli fewnol ddigonol yn ei lle nad yw'n cynnig cyfleon o'r fath. Rhan fawr o waith yr Adain Archwilio Mewnol yw delio ag adolygu systemau rheoli, nodi gwendidau a gwneud argymhellion i sicrhau na fydd fawr ddim o gyfleon i dwyllo.

Dull arall o atal yw ei gwneud yn hysbys bod y Cyngor yn wylidwrus mewn perthynas â thwyll a llygredd ac y bydd yn cymryd camau priodol unwaith y byddir wedi nodi unrhyw enghreifftiau o hynny. Mae dulliau atal o'r fath yn cael eu hatgyfnerthu pan wneir pobl yn ymwybodol o'r ffaith bod y manylion y maent yn eu darparu yn cael eu gwirio a'u sicio nid yn unig o fewn y Cyngor ond rhwng cyrff cyhoeddus.

7. DIWYLLIANT AC YMWHYBYDDIAETH

Mae'r cyhoeddusrwydd a roddir i waith gwrth-dwyll ac erlyniadau llwyddiannus yn helpu hefyd i hyrwyddo diwylliant o wrth-dwyll yn yr awdurdod. Mae diwylliant gwrth-dwyll cadarnhaol yn rhan o lywodraethu corfforaethol da.

Cynhaliwyd sesiynau hyfforddi ynghylch sut i adnabod dogfennau ffug gan yr Adain Twyll Budd-dal ar gyfer staff yn y Gwasanaeth Tai a'r Gwasanaeth Budd-daliadau yn 2013/14. Mae hyfforddiant o'r fath yn codi ymwybyddiaeth o'r materion hyn ac yn caniatáu iddynt atal twyll trwy ei ddarganfod yn gynnar cyn bod unrhyw fudd-dal wedi ei dalu.

Darparwyd hyfforddiant gan hyfforddwr allanol ym mis Rhagfyr 2013 ar ymwybyddiaeth o dwyll ar gyfer staff yn yr Adran Dai, yr Adain Budd-daliadau a'r Swyddfa Derbyn Arian ac roedd yn rhoi sylw i faterion cyffredinol ynghylch ymwybyddiaeth o dwyll ar gyfer staff llywodraeth leol.

8. SEFYDLU'N GADARN ARFERION TWYLL A LLYGREDD

Bydd y Pwyllgor Archwilio yn cynnal Gweithdy blynyddol lle gwneir hunanasesiad o effeithiolrwydd y Pwyllgor Archwilio a hunanasesiad o Drefniadau Atal Twyll y Cyngor gyda chymorth swyddogion.

Am y tair blynedd diwethaf cynhaliwyd gweithdy ar Atal Twyll gyda'r Aelodau o'r Pwyllgor Archwilio. Cynhaliwyd y gweithdy eleni ym mis Ionawr 2014 a rhoddwyd sylw i adroddiad y Gwasanaeth Archwilio Mewnol ar Drefniadau Atal Twyll gan amlinellu'r meysydd lle

ystyriwyd nad oedd y trefniadau yn cwrdd ag arferion gorau. Roedd yr adroddiad Archwilio Mewnol yn seiliedig ar restr wirio'r Comisiwn Archwilio 'Protecting the Public Purse 2012 - Fighting Fraud against Local Government' sef rhestr wirio ar gyfer y rheini sy'n gyfrifol am lywodraethiant, ac ar Restr Atal Twyll Lleol a gynhyrchwyd gan yr Awdurdod Atal Twyll Cenedlaethol.

Cynhyrchwyd cynllun gweithredu ar gyfer sicrhau bod y Cyngor yn ymwybodol o'r meysydd lle mae'r perygl o dwyll yn bodoli ac i sefydlu pa drefniadau atal twyll sydd wedi eu gwneud ar hyn o bryd yn y meysydd hynny.

Nod yr ymarfer hwn yw ymwreiddio ymhellach weithgaredd Atal Twyll a diwylliant o fewn y Cyngor.

12. UN GWASANAETH YMCHWILIO I DWYLL

Yn ystod 2013/14 ac fel rhan o raglen Diwygio Lles y Llywodraeth mae'r Adran Gwaith a Phensiynau wedi bod yn gweithio tuag at greu Un Gwasanaeth Ymchwilio i Dwyll. Canlyniad hynny oedd penderfyniad i fwrw ymlaen gydag Un Gwasanaeth Ymchwilio i Dwyll a ddaeth i rym ar 1 Tachwedd 2014.

Ni chafodd y penderfyniad hwn unrhyw effaith ar y Cyngor yn 2013/14 ond fe fydd wrth gwrs yn cael effaith ar y trefniadau atal twyll ac yn arbennig y rheini sy'n ymwneud â thwyll budd-dal tai yn 2014/15.

13. ADOLYGU'R POLISI

Adolygwyd Polisi Atal Twyll a Llygredd yr awdurdod ddiwethaf yn 2012 ac fe'i mabwysiadwyd gan y Cyngor yn y cyfarfod a gynhaliwyd yn Rhagfyr 2012. Ynghyd â'r Polisi Atal Twyll, fe gynhyrchwyd Cynllun Ymateb i Dwyll a'i gyhoeddi yn 2012 ac fe'i cyflwynwyd i gyfarfod o'r Cyngor yn Rhagfyr 2012. Mae gan y Cyngor hefyd bolisiau Chwythu'r Chwiban ac Atal Gwyngalchu Arian.

Gall gweithwyr y Cyngor ac Aelodau weld y cyfan o'r polisiau hyn ar Monitor, safle fewnrwyd y Cyngor.

Nid oes gan y Cyngor Bolisi Atal Llgrwobrwyo penodol ar hyn o bryd i nodi sut y mae'r Cyngor yn cyfarfod ag anghenion Deddf Llgrwobrwyo 2010. Mae Deddf Llgrwobrwyo 2010 yn ei gwneud yn drosedd i sefydliadau fethu â rhwystro pobl sy'n gysylltiedig â hwy rhag bod yn euog o llgrwobrwyo ar eu rhan. Mae diogelwch rhag 'methu ag atal' yn seiliedig ar fedru dangos bod gan y sefydliad 'weithdrefnau' atal llgrwobrwyo 'digonol' yn eu lle.

Mae angen adolygu'r polisiau hyn yn awr a'u ddiweddarau fel sy'n briodol yn ystod 2014/15.

JOHN FIDOE
RHEOLYDD ARCHWILIO

HYWEL ELLIS
SWYDDOG ATAL TWYLL

10 RHAGFYR 2014